

VÆRKSTEDS- KERAMIKKEN

INDIVIDUALITET OG FÆLLES MANIFESTATIONER

METTE BIELEFELDT BRUUN

Undersøgelse af lerets udtrykskraft som materiale, form og dekoration er det, der definerer den keramiske genstand. Det evige udgangspunkt, der forbinder fortid og nutid, er urformerne skål, vase, krukke og fad. Gennem de sidste 150 år har værkstedskeramikken været præget af og udviklet sig på baggrund af både de større virksomheders modige innovation, af individuelle keramikeres favntag med deres metier og af enkelte kunstneres undersøgelser af leret som materiale. Værkstedskeramikken spænder vidt. Fra ren funktion til design, skulptur og kunstnerisk installation og er her karakteriseret ved keramik fremstillet af keramikeren selv, alene eller i fællesskab, og ofte i eget værksted.

Groft sagt kan man opdele den danske værkstedskeramik i tre udviklingsfaser. Første fase er den traditionelle brugskeramik, der er blevet fremstillet siden tidernes morgen med regionale stilistiske variationer. Herefter følger kunstnerkeramikens opståen i slutningen af 1800-tallet og de bevægelser og individuelle personligheder, der prægede de større keramiske virksomheder. Tredje fase er den egentlige værkstedskeramik, som den har udfoldet sig på de mindre værksteder fra 1920'erne til i dag, og som både tæller enkeltmandsværksteder, kollektiver og kreative partnerskaber.

OPTAKTEN

Den kongelige Porcelainsfabrik, Kählers Keramiske Værksted, P. Ibsens Enke, Bing & Grøndahl og Hjorth's Terracotta-Fabrik var nogle af de fabrikker og værksteder, der gik ind på markedet for lertøj, fajance og porcelæn til samfundets spidser og det voksende borgerskab fra slutningen af 1700-tallet og op gennem 1800-tallet. Verdensudstillingerne i sidste halvdel af 1800-tallet fik afgørende indflydelse som vindue til verden. Både keramikere fra de etablerede virksomheder og kunstnere, der tog livtag med keramikken, lod sig inspirere af særligt de japanske strømninger, som de kunne se udfoldet på verdensudstillingerne i 1878, 1889 og 1900 og i mødet med Samuel Bings japanske samling, som blev udstillet i København i 1888. Som en bølge skyllede påvirkningen fra den japanske keramik ind over kunsthåndværket. Niels Hansen Jacobsen var blandt de keramikere, der tog både japanske stilistiske udtryk og teknikker til sig.

Den fremspirende kunstnerkeramik toneangivende formgivere var i de første år Thorvald Bindsbøll, Elise Konstantin-Hansen, Theodor Philipsen og de tre Skovgaard-søskende Niels, Joakim og Susette Cathrine, gift Holten. En særlig rolle spillede multikunstneren Thorvald Bindsbøll for den keramiske fornyelse omkring år 1900. Sammen med en række af de ovenfor nævnte kunstnere arbejdede han i keramikeren Johan Wallmanns værksted i Utterslev, og senere fortsatte Bindsbøll sit pionerarbejde på Københavns Lervarefabrik i Valby. Leret repræsenterede for mange af disse kunstnere en mulighed for at slippe kreativiteten løs uden hensyntagen til det etablerede hierarki og den normsatte æstetik inden for kunstarterne.

Fad. 1901. Lertøj. Design: Thorvald Bindsbøll. Producent: G. Eifrig. Thorvald Bindsbøll var inspireret af både den engelske Arts and Crafts-bevægelse og af japanismen i slutningen af 1800-tallet. Den japanske indflydelse kom til udtryk i motivverden og formsprog, og i dette fad er det for eksempel de asymmetrisk placerede ornamentaler sat over for bølgede skyformationer, der viser inspirationen fra den japanske ornamentik.

Spaltekanen. 1932. Glaseret stentøj. Design: Eva Stæhr-Nielsen. Producent: Saxbo. Spaltekanen var et af Eva Stæhr-Nielsens første arbejder efter ansættelsen hos Saxbo i 1932. Det lodrette snit forvandler vassen til en kande, idet halsen trækkes ud til tud og hank. Den enkle, men kraftfuldt formgivne, kande blev hurtigt en klassiker.

VÆRKSTEDSKERAMIKKENS NYBRUD I MELLEMKRIGSTIDEN

En ny generation af keramikere kunne fra midten af 1920'erne uddanne sig i keramikklasserne på først Håndværkerskolen (1925-30) og derefter på Kunsthåndværkerskolen (etableret 1930) på Kunstindustrimuseet (nu Designmuseum Danmark). Kunsthåndværkerskolen modtog offentlig støtte med den begrundelse, at skolen skulle uddanne til kunstindustrien. Men de nyslåede keramikere etablerede sig lige så gerne i egne eller fælles værksteder, hvor de med uddannelsen i ryggen stod for hele den kreative proces fra design og opdrejning til glasering og brænding. Ganske paradoksalt så industrien misbilligende på skolen netop på grund af de mindre værksteder, der opstod i skolens kølvand og sås som konkurrenter.² De første keramikelever fra Kunsthåndværkerskolen talte Christine Swane, Christian Poulsen, Eva Stæhr-Nielsen, Gudrun (Gutte) Eriksen, Lisbeth Munch-Petersen og Gertrud Vasegaard. De to søstre Munch-Petersen og Vasegaard, der var døtre af Hans Hjorth fra fabrikken i Rønne, oprettede eget værksted på Bornholm i 1933. Særligt Gertrud Vasegaard markerede sig først med lertøj og senere stentøj med enkle indridsede, stemplede dekorationer og afdæmpede glasurer.